

ZPRÁVY O LITERATUŘE / BOOK REVIEWS

Kvaček Z., Dvořák Z., Mach K. & Sakala J.

Třetihorní rostliny severočeské hnědouhelné pánve

Severočeské doly a. s., Chomutov & Granit, Praha, 2004, 160 s. Cena 449 Kč (při objednávce přes internet 404 Kč).

Pod tímto názvem dostává naše odborná i široká veřejnost do rukou ucelené a velmi cenné zpracování obsáhlého souboru informací o třetihorním rostlinstvu severočeské hnědouhelné pánve, resp. mostecké pánve, jednoho z nejbohatších území třetihorní květeny v Evropě a s nejdelší tradicí paleobotanického výzkumu vůbec. Publikace je již šestým volným pokračováním řady přírodovědných publikací vydávaných Severočeskými doly.

Popisovaná publikace je jakýmsi vyústěním dlouhodobé a plodné spolupráce geologického oddělení Dolů Bilina s našimi paleobotaniky, zejména se zesnulým RNDr. Čestmírem Bůžkem a s týmem prof. Zlatka Kvačka.

Kniha kvalitně vytištěná na křídovém papíře je členěna do celé řady kapitol, které vyústí v vlastní fotoatlas třetihorních rostlin. Na předsádkách publikace je přehledně zpracován jednoduchý určovací klíč listnatých dřevin mostecké pánve, doplněný instruktivními perokresbami. Po stručném úvodu, v němž je také uvedena celá řada spolupracovníků, kteří svou „troškou do mlýna“ přispěli ke vzniku knihy, se dostáváme ke kapitole o přehledu a stavu výzkumů v dané oblasti. Získáme zde vyčerpávající informace o postupném vývoji bádání na poli terciární paleobotaniky regionu od prvních vědecky hodnotných nálezů fosilních rostlin za hraběte Kašpara Sternberga až do dnešních dnů.

V několika dalších kapitolách knihy se populární formou bez ztráty odborné kvality dovidáme základní informace o paleogeografických předpokladech vzniku paleobotanických nalezišť, o geologické stavbě mostecké pánve a o procesech fosilizace a transportu rostlinných zbytků, to vše doplněno geologicko-faciální mapkou a schématem mostecké pánve. Dále volně navazují zajímavé a poučné kapitoly o jednotlivých metodách paleobotanického výzkumu, jako jsou např. paleokarpologie, kutikulární analýza, paleoxylotomie, paleopalynologie nebo uhelné petrologické metody. Tyto kapitoly opět doplňuje řada instruktivních obrázků a barevných fotografií.

Další část knihy se zabývá rozborem a vztahy třetihorní flóry mostecké pánve, kterou autoři řadí převážně do střední části spodního miocénu (burdigalu). Navazující obsáhlý a přehledný seznam 198 dosud ověřených taxonů dokládá, že jsou ve flóře mosteckého souvrství nejpestřejí zastoupeny listnaté dřeviny, zatímco kapradiny a jehličnany mají daleko chudší zastoupení. Tabulkově zpracovaný seznam nám podává také základní informaci o jednotlivých částech rostlin, které byly dosud od daných druhů nalezeny a starších synonymech latinských názvů. Za seznamem je připojena krátká charakteristika pěti typů skupin fosilního prostředí, které jsou ve studovaném území předpokládány na základě odlišných a vzájemně se prolínajících společenstev rostlin.

Postupný vývoj vegetace a klimatu mostecké pánve podrobně rozebírá další kapitola, která je vhodně doplněna velmi zdařilými barevnými olejomalbami Karla Macha, představujícími rekonstrukce jednotlivých typů fosilního prostředí. V kapitole s názvem „Významná paleobotanická naleziště“ najdeme podrobný popis historie a významu některých vybraných bohatších lokalit, jako byly nebo jsou Břešťany, Černovice u Chomutova, Dobříčice, lom Bílina, lom S. K. Neumann v Lomu, Pětipeská pánev-Nechranice, Tuchařovice, Vršovice-Černodoly nebo Želénky. Řadu zajímavých informací přináší také další kapitola, která je jakousi exkurzí po zaniklých i přístupných povrchových lokalitách s nálezů třetihorní flóry v mostecké pánvi.

Na straně 67 již začíná vlastní barevný fotografický atlas s popisy a vyobrazeními běžných i vzácnějších makrofosilií třetihorních rostlin mostecké pánve. Obsahuje popisy 101 zástupců třetihorní květeny, dokumentované na 278 vyobrazeních. Kromě binomického latinského jménosloví jsou uváděna také česká jména, která jsou zčásti převzatá a zčásti nově vytvořená volným překladem z latinského jména. U každého druhu jsou pak dále uváděny jeho základní poznávací znaky, ekologie a příbuzenské vztahy, výskyt v rámci mostecké pánve a nakonec také odkazy na literaturu. Fotografický dokladový materiál jednotlivých druhů se vyznačuje vysokou kvalitou s citlivým a propracovaným přístupem k důležitým poznávacím znakům. Je nepochybné, že tato fotografická dokumentace vznikala dlouhou dobu a s přispěním mnoha spolupracovníků a sběratelů. V souvislosti s tím lze celé práci vytknout snad jen tu skutečnost, že u jednotlivých fotografií není vždy uvedena také lokalita daného vzorku, což by fotografie ještě více zhodnotilo.

Po téměř 100 letech od vydání publikace „Souborná květena českého útvaru třetihorního“ (Brabenec 1909, 1910) tedy vyšla opět česky psaná kniha o třetihorních rostlinách severních Čech, koncipovaná jako určovací příručka. Přestože byla jako taková připravována s ohledem na širokou laickou veřejnost, má vzhledem k vědecké přesnosti obsahu nespornou a nemalou informační hodnotu i pro vysokoškolské studenty, výzkumné pracovníky v geovědní oblasti a v neposlední řadě také pro botaniky.

Jak autoři sami v úvodu knihy uvádějí, bylo jejich hlavní snahou populární formou shrnout poznatky dlouhodobých paleontologických výzkumů třetihorní flóry a vegetace v mostecké pánvi a zachovat tak informace a poznatky pro další pokolení sběratelů a badatelů. To se jim myslím také povedlo.

Miroslav R a d o ň

Redakční poznámka: knihu je možné zakoupit (zřejmě jediná možnost) v nakladatelství Granit v Praze 5 (Smíchov), Štefánikova ul. 43 (ve dvoře mezi masnou a prodejnou Canon) každý všední den mezi 9 a 15 hod. nebo přes internet (více na stránkách www.granit-publishing.cz).